

■ ■ ■ Det er når de enkelte landene blir rikere at de får problemer med å finansiere det som innbyggerne helst vil ha.

Produktivitetsens paradoks

MED EGNE ORD
KALLE MOENE

For 50 år siden kostet en bil minst to årslønner for en gjennomsnittlig lønns-tager. I dag får han en mye bedre bil for knapt en halv årslønn. Denne firedoblingen i produktivitet og reallønn skyldes først og fremst flere og bedre maskiner. Nå produserer en gjennomsnittlig arbeider mye mer enn før, og inntekten per sysselsatt øker.

Når inntektene øker, går også etterspørselen etter tjenester opp. Veksten i tjenesteefterspørselen er faktisk høyere enn inntektsveksten. Folk ønsker derfor å bruke en økende prosent av inntekten sin på tjenester etter hvert som de blir rikere. Men arbeidsintensiv tjenesteproduksjon er mye vanskeligere å mekanisere enn kapitalintensiv vareproduksjon. I de siste 100 årene har derfor andelen av arbeidsstyrken som er sysselsatt i tjenesteproduksjon økt, mens den har falt dramatisk i jordbruk, og først økt, så falt, i industrien – uten at varetilbudet har gått ned. Disse tendensene representerer nærmest lovnes-sigheter i alle rike land.

For å forstå produktivitetsens paradoks er den såkalte Baumol-effekten viktig. Den viser nettopp hvordan tjenester blir relativt dyrere når produktivitet i vareproduksjon øker. Effekten er oppkalt etter den snart 90 år gamle amerikanske økonomen William Baumol, som på 1960-tallet var opptatt av finansieringen av byer, kunst og utdanning. Et hovedpoeng er at lønningene i alle sektorer, uavhengig av deres produktivitet, tenderer til å øke i takt med den generelle produktivitetens veksten i samfunnet. Dette gjelder enten lønningene er bestemt av tilbud og etterspørsel i arbeidsmarkedet, eller gjennom kollektive lønnsfor-handlinger.

Det har for eksempel ikke vært produktivitetens vekst i symfoniorkestrene i løpet av de siste hundre årene. Filharmonien i Oslo må likevel betale dagens generelle lønnsnivå til musikerne. Betaler orkesteret mindre, ville det stå uten utøvere. Den generelle produk-

ØKT PRODUKTIVITET. For 50 år siden kostet en bil minst to årslønner for en gjennomsnittlig lønns-tager. I dag får hun en mye bedre bil for knapt en halv årslønn. Foto: NTB/Scanpix

tivitetens veksten i samfunnet gjør derfor slike arbeidsintensive virksomheter relativt dyrere for hvert år.

Alt dette er avgjørende for forholdet mellom offentlig og privat virksomhet. Det private har et mye større innslag av vareproduksjon enn det offentlige. Mens privat vareproduksjon er å sammenligne med en vedvarende teknologisk revolusjon av mekanisering og robotisering, er offentlig tjenesteproduksjon mer å sammenligne med et stort symfoniorkester med dyktige utøvere av profesjoner som vanskelig kan mekaniseres.

Offentlig virksomhet fremstår derfor som stadig mer kostbar sammenlignet med privat virksomhet. Dette er ikke politikk, men hardkokte realiteter. Produktivitetens veksten i tjenesteproduksjon ville forbli lav enten den foregikk i offentlig eller i privat regi.

Kostnadsveksten kommer heller ikke av mangel på incitamenter eller innsats i stat og kommune. Den kommer fordi det private og det offentlige produserer forskjellige ting. Offentlig tjenesteproduksjon omfatter blant annet skole, omsorg, helse, høyere utdanning og sosialforsikring. Fem prosent økonomisk vekst i nasjonalinntekten gir normalt mer enn fem prosents økning i etterspørselen etter disse tjenestene.

Staten må derfor forventes å vokse mer enn inntektsveksten i samfunnet, slik den tyske økonomen Adolph Wagner spådde for mer enn 150 år siden. Samlet sett ønsker vi mer av det som blir stadig mer kostbart.

Dette er et grunnleggende problem i alle rike land – og det utgjør noe av bakgrunnen for

Samlet sett ønsker vi mer av det som blir stadig mer kostbart, og det utgjør noe av bakgrunnen for den statsfinansielle krisen i mange europeiske land

den statsfinansielle krisen i mange europeiske land.

Problemet er at folk blir fremmedgjorte overfor den nødvendige finansieringen av det de helst vil ha. For 50 år siden innebar femti prosent skatt at vi årlig måtte overføre en inntekt til staten som tilsvarer det en kvart bil kostet. I dag innebærer den samme skattesatsen at vi må overføre en inntekt til staten som tilsvarer en hel bil. Oppofringene ved skatting blir tilsynelatende større fordi vi er rikere.

Slagord om at vi må skape og ikke skatte, mister hele poenget. Det er nettopp det å skape økt produktivitet i privat vareproduksjon som er den umiddelbare grunnen både til inntektsveksten i samfunnet og til at nødvendig offentlig virksomhet fremstår som relativt mer kostbar over tid.

I Norge er denne fremmedgjoringen riktignok mindre enn i mange andre land. Til forskjell fra de fleste søreuropeiske land har vi lange tradisjoner med en

hederlig statsadministrasjon. Små forskjeller mellom folk og store organisasjoner i arbeidslivet innebærer dessuten mer kollektiv bevissthet om ønskeligheten av offentlig tjenesteproduksjon. De sammenpresede lønnsforskjellene innebærer at den offentlige virksomheten, som benytter mye høyt utdannet arbeidskraft, blir billigere. Den høye yrkesdeltagelsen innebærer et bredere skattegrunnlag.

Likevel er vi langt fra fri for fremmedgjoringen. Vi hører stadig politiske uttalelser som innebærer at vi skal produsere mer aluminium for å ha råd til flere sykepleiere. Dette er en falsk bevissthet om at voksende rikdom forhindrer oss fra å finansiere det vi helst vil ha. Det utgjør produktivitetsens paradoks.

Kalle Moene er professor ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo

FLERE INNLEGG
Side 40 – 42

MED EGNE ORD

DNlørdag

KALLE MOENE

HEGER SKJERVE

VICTOR D. NORMAN

JENS STOLTENBERG

SIV JENSEN

LEST SIDEN SIST

Poenget er å få tak i noen rike folk som kan bruke masse penger der oppe. Noen rike, tjukke jegere fra Oslo som kan ta med seg den styrtrike fetteren fra England og skyte noen elg. Finansmann Øystein Stray Spetaler forteller Adresse-avisen at mulighetene for utmarksturisme i Namdal ligger i å satse på tjukkaser.

Now we all spell Qaddafi the same way: d-e-a-d. CBS-reporter Mark Knoller om mannen med de mange stavemåter.

Slik ødelegger du låsen Dagbladet.no har tips også til sine destruktive lesere.

Politiet fikk melding om en livløs kvinne ved billettluken til Bastø Fosen. Men kvinnen var bare full. Gjengangeren avdramatiserer situasjonen på kaien i Horten.

Mange husdyrbruk har nå for mye gjødsel i gjødselkjerlerne sine, grunnet mye nedbør over en lengre periode. Jordbruks-arealene er mange steder for våte til at det er tilrådelig å kjøre ut og spre husdyrgjødsel. Landbruksdepartementet melder at det er en dårlig høst for møkkaspredning, men ...

Listen over sinte menn blir stadig lengre. De vandrer rundt i romaner av Michel Houellebecq, Lars Ramsli, Lars Ove Seljestad og Abo Rasul, eller de heter Harald Eia og Anders Behring Breivik og bruker ulike metoder for å bringe sitt budskap fram i offentligheten. ... anmelder Susanne Christensen i Klassekampen klarer det likevel.

Jeg vil gjøre Frp mer spiselig for våre allierte. Ny finanspolitisk talsmann i Fremskrittspartiet, Ketil Solvik-Olsen, forteller Klassekampen at han vil bryte handlingsregelen på en mer appetittlig måte.

Audan har sikkert sagt ting som ikke har vært like veloverveid. Men ærlig talt tror jeg kanskje jeg slår ham der. Miljøvernminister Erik Solheim slår i Aftenposten et slag for Audun Lysbakken som ny SV-leder ved å fortelle at det tross alt finnes større surrehuer.

Politiet måtte fredag kveld hjelpe togpersonalet hos NSB med to lite betalingsvillige spanjoler. De to nektet både å betale for togturen og å gå av toget. Politiet troppet opp på Neslandsvatn stasjon, og med trusler om å bli kastet av betalte endelig spanjolene. KV - Krager Blad Vestmar

lestsidensist@dn.no

DN

E-post: debatt@dn.no Telefaks: 22 00 11 10
Hovedinnlegg/kronikk: Maks 4500 tegn
inklusive mellomrom Underinnlegg/replik: Maks 1500 tegn (ca 250 ord)
Legg ved portrettfoto

■ Alt stoff som leveres til Dagens Næringsliv, må produseres i henhold til Vær Varsom-plakaten.
■ Dagens Næringsliv betinger seg retten til å lagre og utgi alt

stoff i avisen i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere.
■ Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte manuskripter.

Debattinnlegg honoreres ikke.
Debattansvarlig: Vidar Ivarsen, tlf. 22 00 10 59 – 932 56 059
debatt@dn.no